

PRO SOS

..... HANKE

Kohti yhdenmukaisempaa sosiaalista kuntoutusta

Vertaileva selvitys Päijät-Hämeen, pääkaupunkiseudun ja Pohjanmaan maakuntien alueiden sosiaalisesta kuntoutuksesta 2017-2018

Heli Huhta, Tytti Hytti, Tiina Hämäläinen, Mervi Piironen ja Sinikka Volanto

SISÄLLYSLUETTELO

1 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN ALUEELLISIA EROJA JA YHTÄLÄISYYKSIÄ	2
2 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN MÄÄRITTELYÄ	3
3 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KRITERIT JA PALVELUUN PÄÄSY	5
4 PALVELUT JA NIIDEN JÄRJESTÄMINEN	6
4.1 Yksilömuotoinen tuki	7
4.2 Ryhmämuotoinen tuki	8
4.3 Palvelujen tuottaminen	9
5 ASIAKKAAN SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN PROSESSIN ARVIOINTI JA JATKUMO	10
6 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KEHITTÄMISTARPEITA	11
6.1. Palvelutarpeen arviointi ja kuntoutumisen mittaaminen ja seuranta	11
6.2 Yhteistyö ja asiakasohjaus	12
6.3 Uudet avaukset	12
7 KOHTI YHDENMUKAISEMPAA SOSIAALISTA KUNTOUTUSTA	13
LÄHTEET	14

1 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN ALUEELLISIA EROJA JA YHTÄLÄISYYKSIÄ

Valtakunnallinen PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hanke (2016-2019) kytkettiin teemoiltaan Suomessa käynnistyneeseen sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) mittavaan uudistukseen, jossa palvelujen järjestämisvastuuta suunniteltiin siirrettäväksi kunnilta maakunnille. Tähän uudistukseen sisältyi myös valinnanvapauden laajeneminen palveluihin, jolloin asiakas saisi itse valita käyttämänsä palvelun tuottajan. Tarkoituksena oli muuttaa palvelujen järjestämistä, tuottamista, palveluprosesseja sekä sosiaalityön viranomaistyön luonnetta. Tämä Juha Sipilän hallituksen (2015-2019) sote -uudistus ei kuitenkaan toteutunut PRO SOS -hankkeen aikana.

PRO SOS -hankkeen tavoitteena oli yhtenäistää ja mallintaa aikuissosiaalityön käytäntöjä maakunnallisen työn tueksi. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelukokonaisuus ja -prosessit ovat osa tätä aikuissosiaalityön palvelukirjoa. Sosiaalinen kuntoutus määriteltiin lakisääteiseksi vuonna 2015 uudistetussa sosiaalihuoltolaissa (SHL 1301/2014). Se kuitenkin käsitetään eri kunnissa vielä monella eri tavalla ja käytännöt ovat sekä sisällöllisesti että laadullisesti kirjavia. Tämän selvityksen tavoitteena on kuvata eri hankealueiden (Päijät-Häme, pääkaupunkiseutu, Soite, Vaasa, sekä Etelä-Pohjanmaa) sosiaalista kuntoutusta ja verrata niitä toisiinsa. Käytäntöjä tarkastelemalla ja vertailemalla luodaan edellytyksiä kehittää toimintaa.

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalinen kuntoutus määritellään yhdeksi sosiaalihuollon palveluksi. Sosiaalinen kuntoutus on “sosiaalityön ja sosiaalisen ohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea, jolla pyritään vahvistamaan yksilön toimintakykyä, torjumaan syrjäytymistä ja edistämään hänen osallisuuttaan.” (SHL 1301/2014, §17.) Sosiaalihoon kuntoutukseen kuuluu (1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, (2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, (3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, (4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin ja (5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutusta edistävät toimenpiteet.

Sosiaalihoonlain soveltamisoppaan (2017) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on edistää asiakkaiden mahdollisuuksia päästä vuorovaikutussuhteisiin, toimintoihin ja rakenteisiin, jotka muodostavat jokapäiväisen elämän perustan. Yksilön integroituminen yhteiskuntaan kykyään ja suoriutumistaan vastaavalla tavalla sekä arjen hallinta ja osallisuus yhteiskunnassa ovat tärkeitä lähtökohtia yksilötasolla.

Sosiaalinen kuntoutus määritellään sisällöltään asiakaslähtöiseksi, suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi toiminnaksi. Kuntoutuksen tavoitteena on asiakkaan arjen ja asumisen taitojen sekä elämän hallinnan vahvistuminen, osallisuuden lisääntyminen ja elämänlaadun koheneminen. Tavoitteena on myös asiakkaan sosiaalisten taitojen vahvistuminen sekä vastuun ottaminen omasta hyvinvoinnista. Näihin tavoitteisiin voidaan parhaiten vastata asiakkaan omiin tarpeisiin vastaavilla tarkoituksenmukaisilla ja oikea-aikaisilla palveluilla.

Pyrkimyksenä on palvelujen tarpeen ja käytön väheneminen. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017)

PRO SOS -hankkeessa sosiaalista kuntoutusta on tarkasteltu eri osahankkeissa. Kolmessa eri osahankkeessa, eri osaamiskeskuksen toiminta-alueilla tehtiin selvitykset sosiaalisen kuntoutuksesta. Pääkaupunkiseudun (Helsinki, Espoo, Vantaa) osalta selvitys tehtiin Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan osahankkeessa, Vaasan, Etelä-Pohjanmaan sekä Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystyöntekijäyhtymä Soiten alueella sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIAssa. Päijät-Hämeen osalta toteuttajaosaamiskeskuksena oli Verso. Eri alueiden raportit ovat osa tätä selvitystä ja niissä kuvataan kunkin alueen toimintakäytäntöjä vuosina 2017-2018.

Aineistot tähän selvitykseen kerättiin järjestämällä alueilla työpajoja ja fokusryhmäkeskusteluja sosiaalisesta kuntoutuksesta sekä haastattelemalla kunkin alueen avainhenkilöitä, kuten aikuissosiaalityön palvelupäälliköitä, johtavia sosiaalityöntekijöitä, sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen osallistuvia sosiaalityöntekijöitä ja -ohjaajia. Etelä-Pohjanmaan osalta aineistona käytettiin Anne Timon opinnäytetyötä.

Tässä julkaisussa nostetaan esiin alueellisista raporteista koottuja huomioita ja näkökulmia sosiaalisesta kuntoutuksesta: mitä se on, miten sitä organisoidaan ja millaisia kehittämisen tarpeita havaittiin. Tekstin sisään on sulkeisiin merkitty alueet, joita käsittelevistä selvityksistä huomiot on koottu. Alueelliset selvitykset löytyvät PRO SOS -hankkeen nettisivuilta <http://www.prosos.fi/karkiteemat/sosiaalinen-kuntoutus/>

Tässä raportissa vertaillaan aluksi sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä sekä kriteerejä sosiaalisen kuntoutuksen palveluun pääsemiseen. Tämän jälkeen tarkastellaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluja ja niiden järjestämistä sekä asiakkaan kuntoutusprosessin arviointimenetelmiä. Loppuun on koottu kartoitusalueiden sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä kehitystarpeita.

2 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN MÄÄRITTELYÄ

Sosiaalisen kuntoutuksen määrittely ei alueellisten selvitysten mukaan ole aina kovin helppoa. Määrittely on kuitenkin tärkeää, kuten Keski-Pohjanmaalla, Soiten alueella, todettiin. Siellä oltiin huolestuneita siitä, että sosiaalinen kuntoutus nähdään niin laajana, että kaikki sosiaalitoimen toiminta saatetaan nimetä sosiaalisesti kuntoutukseksi. Samaan tapaan Helsingissä tehdyssä sosiaalisen kuntoutuksen toteutusta koskevassa selvityksessä vuodelta 2015 todettiin, että sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja palvelut ovat epäselviä. Perustyössä sosiaalialan työntekijät näkevät sosiaalisen kuntoutuksen osana työtään, mutta sen sisältö on epämääräinen, rajaton ja jäsentymätön. Helsingissä sosiaalinen kuntoutus on painottunut tiettyihin palveluihin ja suuntautunut varsin tarkkaan rajatuille, suhteellisen suppeille asiakasryhmille. (Tukiala & Lyly 2015.)

Alueellisissa selvityksissä sosiaalinen kuntoutus nähtiin aikuissosiaalityön sosiaalipalveluna (Keski-Pohjanmaan alue, Soite), jota kunnan sosiaalitoimi järjestää, tuottaa tai ostaa ostopalveluna (Keski-Pohjanmaa, Päijät-Häme). Sosiaalinen kuntoutus määriteltiin sosiaalihuoltolain hengessä tehostetuksi tueksi, jota annetaan sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön keinoin (Vaasa). Soiten alueella nostettiin tärkeäksi näkökulmaksi myös, että sosiaalisen kuntoutuksen järjestäminen vaatii eri toimijoiden yhteistyötä ja osaamisen yhdistämistä asiakkaan hyödyksi.

Alueellisissa selvityksissä korostettiin, että sosiaalisen kuntoutuksen tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista (Soite, Etelä-Pohjanmaa, Socca, Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä eli PHHYKY). Palvelutarpeen arviointi nähdään jo yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen osana, jolloin asetetaan asiakkaan henkilökohtaiset tavoitteet. Sosiaalityön tulisi raamittaa ja johtaa asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen prosessia (Vaasa, PHHYKY). Sosiaalityöntekijä vastaa omilla (viranomais)päätöksillään asiakkaalle myönnytyistä palveluista (PHHYKY) ja vaikuttavuuden arvioinnista: sosiaaliselle kuntoutukselle asetettuja tavoitteita tulee voida arvioida. Sosiaalinen kuntoutus on aina ajallisesti määritelty: sille tulee kyetä määrittelemään alku ja loppu (Soite).

Alueellisissa selvityksissä nähtiin tärkeänä, että tavoitteet laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa ja asiakkaalle määritellään yhdessä hänen tarvitsemansa tuki ja apu (Soite, Etelä-Pohjanmaa). Sosiaalinen kuntoutus on aina asiakkaalle vapaaehtoista, kun taas sosiaalityön piiriin on asiakas voitu ohjata esimerkiksi normin alennuksen uhalla (Vaasa, Soite). Tällöin korostuu kumppanuus ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaalle (Soite).

Sosiaalinen kuntoutus nähdäänkin työkaluna, konkreettisena avun ja tuen muotona, jolla sosiaalisen kuntoutuksen päätöksen saaneelle asiakkaalle tehtyjä suunnitelmia toteutetaan (PHHYKY). Sosiaalinen kuntoutus voi olla näin yksi sosiaalityön menetelmä ja keino (Vaasa, Soite). Sosiaalinen kuntoutus on siis intensiivistä asiakasta tukevaa toimintaa (Vaasa, PHHYKY). Siihen nähtiin kuuluvan tehostettu ja tiivis yksilöllinen tuki sekä toiminnallinen tuki, kuten yhteisöllinen toiminta ja ryhmämuotoinen kuntoutus (Vaasa, Etelä-Pohjanmaan alue). Yksilölliseen tukeen kuului ammattihenkilöiden tapaamisia, käytännön ohjausta ja neuvontaa (Vaasa, Soite, Päijät-Häme). Siinä painotettiin asiakasta lähellä tapahtuvaa lähityötä, jalkautumista asiakkaan arkeen ja käytännön tukea asiakkaan arkielämän ongelmiin (Vaasa, Etelä-Pohjanmaan alue, PHHYKY). Nuorten kohdalla korostettiin sosiaalihuoltolain hengessä nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä näiden keskeyttämisen ehkäisyä (Vaasa). Sosiaalisessa kuntoutuksessa nähtiin olevan paremmat mahdollisuudet käyttää monipuolisesti erilaisia menetelmiä kuin sosiaalityössä - esimerkiksi osallistavat, voimaannuttavat ja voimavarakeskeiset menetelmät (Etelä-Pohjanmaa).

Tavoitteena sosiaalisella kuntoutuksella nähtiin sosiaalihuoltolain hengessä olevan asiakkaan osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisen (Vaasa, Etelä-Pohjanmaa). Tärkeää oli asiakkaan sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen tukeminen (Etelä-Pohjanmaa). Käytännössä tämä voi tarkoittaa muun muassa sitä, että asiakas löytää mielekkään

yhteisön, kokee yhteenkuuluvuuden tunnetta, saa ystäviä ja ehkä voimaantuu (Vaasa). Tavoitteena nähtiin myös toimintakyvyn vahvistamisen ja syrjäytymisen torjumisen niin, että parannetaan henkilön mahdollisuutta ja kykyä toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (Soite, Vaasa). Vain yhdellä alueella mainittiin, että sosiaalisen kuntoutuksen tulisi olla myös ehkäisevää toimintaa (Soite).

3 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KRITERIT JA PALVELUUN PÄÄSY

Alueilla oli erilaisia kriteerejä sosiaaliseen kuntoutukseen pääsemiseen. Tarpeet sosiaaliseen kuntoutukseen voivat liittyä toimeentulon, elämän- ja arjenhallinnan, päihde- ja mielenterveyden, työ- ja toimintakyvyn tai syrjäytymisen ongelmiin. Sosiaalisen kuntoutuksen tulisi olla sosiaalityön viitekehyksessä kaikkien palvelua tarvitsevien saatavilla. Palveluun pääsyä onkin tärkeä tarkastella.

Vaasan ja Soiten alueilla kynnys sosiaaliseen kuntoutukseen on matala, sillä jokaisella sosiaalitoimen asiakkaalla on mahdollisuus päästä sosiaaliseen kuntoutukseen. Kuntoutuksen pääsyyn riittää oma pyyntö tai jos on selkeä tarve kuntoutukseen. Soiten ja Vaasan alueilla sosiaalista kuntoutusta tarjotaan työttömille, nuorille sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujille silloin, kun arkeen liittyy samanaikaisesti erilaisia haasteita. Sosiaalinen kuntoutus on mahdollista, kun asiakas on erityisen tuen tarpeessa, tai kun työikäinen henkilö on syrjäytymisvaarassa tai jo syrjäytynyt työelämästä, koulutuksesta tai muuten yhteiskunnasta.

Pääkaupunkiseudulla sosiaaliseen kuntoutukseen ovat oikeutettuja kaikki erityistä tukea tarvitsevat, joilla ei ole akuuttia päihde- tai mielenterveysongelmaa. Niillä asiakkailla, joilla on mielenterveys- ja/tai päihdeongelma, tulee olla myös hoitokontakti mielenterveyden ja/tai päihdeiden avopalveluissa. Erityisen tuen asiakas määrittyy siten, että hänellä on vaikeuksia hakea, saada ja vastaanottaa tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveta. PHHYKY:ssä sosiaaliseen kuntoutukseen pääsyn kriteerit on määritelty varsin väljiksi. Sosiaalista kuntoutusta voidaan tarjota silloin, kun asiakkaalla on monialaisia haasteita ja vahvan tuen tarve.

Sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta arvioidaan eri tavoin. Vaasassa sosiaalisen kuntoutuksen kysyntää ja tarjontaa koordinoi asiakkaan oma työntekijä tai palvelutarpeenarvioinnin työntekijä. Kuntoutuksen tarve pohjautuu sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan arvioon ja kartoitukseen. Soitessa saattaa esimerkiksi avoimen ryhmän tai kahvituvan työntekijä huomata, että asiakas hyötyisi sosiaalisesta kuntoutuksesta. Tällöin työntekijä voi ohjata asiakkaan sosiaalityön palveluiden piiriin.

Soitessa, Vaasassa ja PHHYKY:ssä arvio sosiaalisen kuntoutuksen tarpeesta tekee asiakkaan vastuutyöntekijä, sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja yhdessä asiakkaan kanssa. Espoossa arvio sosiaalisen kuntoutuksen tarpeesta tehdään omatyöntekijän ja tiimin sosiaalisen kuntoutuksen ohjaajan kanssa. Vantaalla sosiaaliohjaajat,

erityissosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijät arvioivat asiakkaan yksilöllisen tuen tarpeen ja hakevat hänelle tarvittaessa sosiaalisen kuntoutuksen palvelua. Palveluntarpeen arvion yhteydessä arvioidaan millaisia palveluja asiakas tarvitsee. Jos asiakkaalla on pitkäaikainen tai pysyvä tarve, tehdään päätös sosiaalityöstä ja/tai sosiaaliohjauksesta. Päätökseen kirjataan määräaika ja omatyöntekijä.

Vaasan, Soiten ja PHHYKY:n alueilla asiakkaat ohjautuvat palveluntarpeen arviointiin ilmoituksilla ja yhteydenotoilla esimerkiksi Kelasta, TE-toimistosta, työllisyyspalveluista, asumispalveluista tai terveystyöpalveluista. Myös läheiset, omaiset ja asiakas itse voivat olla ilmoituksen tekijöitä. Sosiaalityön asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä voi myös ilmetä tarve sosiaaliseen kuntoutukseen. PHHYKY:ssä palveluntarpeen arvion tekee sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja yhteistyössä asiakkaan kanssa.

PHHYKY:ssä päätöksen sosiaalisesta kuntoutuksesta tekee sosiaalityöntekijä, Soitessa ja Vaasassa sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Vantaalla linjaukset palvelun myöntämisestä tekee aikuissosiaalityön sosiaalityön esimiehistä ja johtavista sosiaalityöntekijöistä koostuvat asiakasohjausryhmä. Ohjausryhmän käsittelyn jälkeen asia palautetaan työntekijälle päätöksen valmistelua varten ja johtava sosiaalityöntekijä hyväksyy ja allekirjoittaa päätöksen. Sysmässä päätöksen sosiaalisesta kuntoutuksesta tekee sosiaalihoitaja sosiaaliohjaajan ja/tai vastaavan ohjaajan valmistelujen perusteella. Heinolassa päätöksen tekee sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja.

4 PALVELUT JA NIIDEN JÄRJESTÄMINEN

Sosiaalisella kuntoutuksella voidaan viitata työotteeseen, työskentelyn tavoitteeseen tai sosiaalisen kuntoutuksen sosiaalipalveluun. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014 17§) painottaa sosiaalisessa kuntoutuksessa olevan erityisesti kyse sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön keinoin tarjottavasta *tehostetun tuen sosiaalipalvelusta*. Toiminnan tavoitteena voi olla toimintakyvyn ja elämänhallinnan tukemisen lisäksi työmarkkinavalmiuksien edistäminen, mikäli se katsotaan asiakkaan kohdalla ajankohtaiseksi. Kuntoutuksessa on kuitenkin aina kyse *suunnitelmallisesta ja määräaikaisesta prosessista, jota tulee arvioida*.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2017) esittää sosiaalisen kuntoutuksen välineiksi yksilöllisen psykososiaalisen tuen ja lähityön (kotikäynnit tai tuki omien asioiden hoitamisessa), erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertaistuen, osallistumisen vapaaehtoistoimintaan tai työtoimintaan sekä kaikki muut asiakkaalle tarjottavat palvelut ja tukitoimet osana asiakkaalle yhdessä tehtyä suunnitelmaa. Menetelmien käyttäminen riippuu siitä, työskennelläänkö ensisijaisesti yksilön tai ryhmän kanssa, vai onko kyse ennemminkin alue- tai yhteisötyöstä. Työtavat saattavat nivoutua toisiinsa ja myös vaihtua kuntoutumisen edetessä. Usein ryhmä- tai yhteisötoiminnan rinnalla asiakkailla on mahdollisuus myös yksilölliseen tukeen ja palveluohjaukseen.

Sosiaalinen kuntoutus koetaan alueilla kaiken kaikkiaan vielä melko jäsentymättömäksi ja haastavaksi laajuuteensa takia. Siksi sosiaalisen kuntoutuksen palveluvalikoimat poikkeavat paljon toisistaan. Useimmiten sosiaalista kuntoutusta tarjotaan tavoitteellisena sosiaalihjauksena, matalan kynnyksen palveluina sekä yksilöllisenä ja/tai ryhmämuotoisena palveluna, jossa tuetaan ja edistetään asiakkaan osallisuutta, arjessa selviytymistä, vuorovaikutustaitoja sekä itsenäistä asumista.

4.1 Yksilömuotoinen tuki

Sosiaalisen kuntoutuksen oppaan (THL 2019) mukaan yksilömuotoinen tuki on asiakaslähtöistä ja tavoitteellista, usein asiakkaiden arkiympäristöihin jalkautuvaa säännöllistä tukea ja ohjausta arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen. Työskentelyn alkuvaiheessa luottamuksellisen ja aidosti dialogisen suhteen rakentuminen asiakkaan ja ammattilaisen välille on olennaista ja sille on varattava riittävästi aikaa. Myös perheen ja läheisten tukeminen on yksilötyöskentelyssä asiakkaan kuntoutumisen kannalta tärkeä. Viimeksi mainittu asia ei tosin tullut esille yhdenkään alueen raportissa.

Yksilötyö kuvattiin alueilla tavoitteellisena yksilöohjauksen prosessina, jota toteuttaa pääosin sosiaalihjaaja tai sosiaalityöntekijä. Työ perustuu palvelutarpeen arvioinnissa laadittuun suunnitelmaan. Yksilöohjaus nähdään alueilla tehostettuna intensiivisenä sosiaalisen kuntoutuksen palveluna, jota toteutetaan tiiviimmin ja suunnitelmallisemmin kuin sosiaalihjausta tai sosiaalityöntekijän ohjausta.

Yksilötyöskentelyn toimintatapoja ovat selvitysalueilla mm. asiointituki, ohjaus ja opastus kodinhoidollisissa asioissa ja omasta terveydestä huolehtimisessa sekä lomakkeiden täyttämässä tai laskujen maksamisessa. Yksilöllinen tuki on yleensä joustavaa ja siihen liittyy keskustelullista tukea. Etelä-Pohjanmaalla yksilömuotoinen tuki kytkeytyy myös etsivään nuorisotyöhön (alle 29-vuotiaat). Heinolassa puolestaan sosiaalista kuntoutusta toteutetaan pääsääntöisesti asumiseen liittymisenä kuntoutusohjauksena. Vaasassa sosiaalista kuntoutusta tarjotaan yksilömuotoisesti mm. kotikuntoutuksena ja -palveluna sekä tukihenkilötoimintana vammaispalvelun asiakkaille.

Yksilötyötä tehdään monilla alueilla maahanmuuttajien parissa (Helsinki, Espoo, PHHYKY, Vaasa). Tällöin kyse on maahanmuuttajien kotoutumisesta ja kuntoutuksen edistävästä toiminnasta, vertaistuesta sekä yksilötapaamisista. Soitessa maahanmuuttajanuorille tarjotaan sosiaalihjausta.

Alueellisissa raporteissa nostettiin esille myös asumispalvelut. Mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asumispalvelu on sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukainen palvelu. Asumisyksiköissä ohjataan, tuetaan ja kannustetaan asiakasta mm. kodinhoidossa, ruuanlaitossa ja asioinnissa. Sosiaalinen kuntoutus on tällöin yksilöllistä ja psykososiaalista tukea. Esimerkiksi Vantaalla palveluasumisessa, tehostetussa palveluasumisessa ja mielenterveyskuntoutujien tuetussa asumisessa asiakkaille palveluun kuuluu heidän tarpeidensa mukainen säännöllinen ja monipuolinen kuntoutus joko osana asumispalvelua

tai yksikön ulkopuolisena toimintana asiakkaan yksilöllisen kuntoutussuunnitelman mukaisesti. Tuetussa asumisessa, palveluasumisessa tai tehostetussa asumispalvelussa eri alueilla tarjotaan myös asiakkaiden tarpeenmukaisia sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä.

Erilaiset päivätoiminnot ovat kartoitusalueilla usein yksilökeskeistä ja psykososiaalista toimintaa. Vammaispalvelulain (380/1987, 8§:n) mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle päivätoimintaa. Tavoitteena on taata asiakkaille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua päivätoimintaan. Päivätoimintaa voidaan järjestää myös kehitysvammalain (519/1977, 2§) sekä sosiaalihuoltolain (1301/2014) nojalla osana sosiaalista kuntoutusta. Päivätoiminnan tavoite on usein tukea asiakasta itsenäisessä elämässä selviytymiseen ja sen avulla pyritään vahvistamaan niitä taitoja, joita kaikkein vaikeimmin vammaiset henkilöt tarvitsevat selviytyäkseen mahdollisimman omatoimisesti arkielämän toiminnoista. (Vammaispalvelun käsikirja, 2018.)

Sosiaalisen kuntoutuksen muina palveluina ja tukitoimina alueilla mainitaan mm. päihdekuntoutus, työtoiminta, ehkäisevä toimeentulotuki (Vaasa), välitystili (Soite) sekä asumisneuvonta (mm. Soite, Etelä-Pohjanmaa). Helsingissä sosiaalinen kuntoutus näyttäytyy tiettyihin palveluihin painottuvana ja varsin tarkkaan rajatuille, suhteellisen suppeille asiakasryhmille suunnattuna. Toiminnassa korostuvat selvityksen perusteella päihdepalvelut, maahanmuuttajien palvelut ja työllisyyspalvelut.

4.2 Ryhmämuotoinen tuki

Sosiaalisen kuntoutuksen oppaan (SOSKU-hanke 2018) mukaan ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita ovat sosiaalisten suhteiden vahvistuminen ja osallisuuden lisääntyminen sekä vertaistuen saaminen kokemuksilla jakamalla ja vaihtamalla. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien teemat liittyvät selvitysalueilla usein terveyteen ja hyvinvointiin, talouden hallintaan, elämäntaitoihin, mielenterveyden edistämiseen, liikuntaan ja elämänhallintaan. Toiminnan tavoitteena on itsetunnon, toimintakyvyn ja voimavarojen vahvistaminen. Osa ryhmistä on matalan kynnyksen avoimia ryhmiä, joihin ei tarvita sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan päätöstä. Näistä ryhmistä asiakkaita voidaan tarvittaessa ohjata viranomaispäätöksellä muihin sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä ohjaavat useimmiten sosiaaliohjaajat.

Suurimmissa kaupungeissa, lukuun ottamatta Helsinkiä, ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta järjestetään alueellisten raporttien mukaan joko omana tai ostopalveluna. PHHYKY:ssä sosiaalinen kuntoutus on vuodesta 2017 alkaen eriytetty omaksi palvelutuotannokseen. Sosiaalisen kuntoutuksen yksikkö Noste (PHHYKY) tarjoaa viranomaispäätöksen saaneille sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille lähityön lisäksi erilaisia terveyteen, hyvinvointiin ja mielekkääseen toimintaan liittyviä ryhmiä, joita pyritään räätälöimään asiakkaiden toiveista käsin. Toiminnoista on tehty myös palvelukuvaukset. Myös Vantaalla Steppi-tiimi tarjoaa sosiaalista kuntoutusta asiakkailleen lähityön lisäksi erilaisissa asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden mukaan toteutetuissa ryhmissä. Sekä Nosteessa että Steppi-ryhmissä ryhmäläisille tarjotaan lisäksi erilaisia tutustumiskäyntejä ja

retkiä. Asiakkaat ohjautuvat ryhmiin aikuissosiaalityöstä, Steppi-tiimiin lisäksi nuorten sosiaalityöstä sekä psykiatrisilta poliklinikoilta (HUS).

Espoossa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä kutsutaan Kipinä-ryhmiksi, jotka ovat teemoiltaan erilaisia, esimerkiksi terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, kuntouttaminen ja palvelujen kehittäminen. Niissä tehdään yhteistyötä kaupungin, järjestöjen tai muiden toimijoiden kanssa. Espoossa kehitetään myös kokemusasiantuntijatoimintaa, jossa kokemusasiantuntijat toimivat muun muassa sosiaalisen kuntoutuksen tiimissä, työryhmissä ja asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn kuntastrategiat -hankkeessa.

Osalla selvitysalueista sosiaalinen kuntoutus linkittyy tiiviisti kuntouttavaan työtoimintaan. Vaikka esimerkiksi Espoossa kuntouttava työtoiminta kuuluu hallinnollisesti Työllisyyspalveluihin, tehdään yhteistyötä sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan kanssa. Myös Vaasassa ja Soiten alueilla sosiaalinen kuntoutus on lähellä kuntouttavaa työtoimintaa. Helsingissä sosiaalinen kuntoutus on kytkeytynyt kuntouttavaan työtoimintaan ja SHL 27 § mukaiseen työtoimintaan muita pääkaupunkiseudun kuntia tiiviimmin, ja omaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelua on vain vähän tarjolla. Kaikki kuntoutusohjauksen asiakkaat (sekä SHL 27 e §, 27 d § työllistymistä tukevassa toiminnassa mukana olevat sekä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat) ovat sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa ja saavat sitä osana työtoimintaa, niin kaupungin omissa työtoimintapaikoissa kuin ostopalvelupaikoissa. Työtoiminnan sisällä on tarjolla kuntoutuksellista ryhmätoimintaa, jota kuntoutusohjaajat vetävät yhteistyössä kumppaneiden kanssa.

Työpajatoiminta ja työtoiminta mainittiin muutamalla alueella sosiaalisen kuntoutuksen palveluksi. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja on järjestetty koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleville nuorille, jotka tarvitsevat erityistä tukea ennen opiskeluun, työelämään tai muihin palveluihin siirtymistä. Espoossa ryhmätoimintaan osallistumisen kannustimina tarjotaan matkakorttia ja toimintarahaa (9 euroa päivässä) niille, jotka osallistuvat säännöllisesti joihinkin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiin.

4.3 Palvelujen tuottaminen

Alueellisten selvitysten mukaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tuottavat monet eri toimijat. Osa alueista järjestää palvelut täysin omana tuotantonaan tai yhdessä eri yhteistyökumppaneiden (järjestöt, liikuntapalvelut, seurakunta, terveystoimi jne.) kanssa (Espoo ja Etelä-Pohjanmaa). Osalla alueista sosiaalista kuntoutusta hankitaan oman tuotannon lisäksi ostopalveluina (Vaasa, Soite, Päijät-Häme, Vantaa). Ostopalveluja tuottavat alueilla esimerkiksi säätiöt tai yksityiset sosiaali- ja terveystoimintayritykset. Muutamalla alueella (Etelä-Pohjanmaa, Helsinki) korostettiin hankkeiden merkitystä erityisesti ryhmätoimintojen tuottajana. Suuremmissa kaupungeissa palvelutarjonta on monipuolisempaa kuin pienissä kunnissa.

Helsingissä sosiaalista kuntoutusta on tarjolla vain vähän omina palveluina. Suurimman osa palveluista, erityisesti ryhmätoiminnoista, tuottavat kolmannen sektorin toimijat. Nuorille suunnatut palvelut ovat tästä poikkeus; heille järjestetään sosiaalityön sisällä omaa ryhmätoimintaa. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialalla sosiaalihuoltolain mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen on vielä kesken. On havaittu, että sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevia asiakkaita on paljon, mutta sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja palvelut ovat olleet epäselviä.

5 ASIAKKAAN SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN PROSESSIN ARVIOINTI JA JATKUMO

Asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta arvioidaan ensimmäisen kerran palvelutarpeen arviointia tehtäessä Vaasassa, Etelä-Pohjanmaalla ja PHHYKY:ssä. Asiakkaan aloittaessa sosiaalisessa kuntoutuksessa hänelle asetetaan yksilölliset tavoitteet ja hänen kanssaan sovitaan konkreettisista toimenpiteistä, jotka on kirjattu asiakassuunnitelmaan. Näin todetaan Etelä-Pohjanmaan, Vaasan, Soiten, Pääkaupunkiseudun ja Päijät-Hämeen raporteissa. Yhtäläiset käytännöt olivat eri alueilla myös tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa. Niitä arvioidaan säännöllisin väliajoin yhdessä asiakkaan, palveluntuottajan ja tarvittavan laajuisen verkoston kanssa. Lisäksi palveluntuottajalta saadaan usein arvokasta tietoa, miten asiakkaalla on palvelussa sujunut, todetaan Soiten raportissa. Kaikissa viidessä raportissa todetaan omatyöntekijän tärkeys arvioinnissa.

Pääsääntöisesti sosiaalisen kuntoutuksen vaikutukset arvioitiin keskustellen asiakkaan kanssa kuntoutuksesta asetettuihin tavoitteisiin peilaten. Mittareita on hyvin vähän käytössä. Kykyviisarin käyttöä kokeiltiin Etelä-Pohjanmaalla, PHHYKY:ssä, Soitessa, Helsingissä ja Espoossa. ESY - elämäntilanteen selvittämisen ympyrää käytettiin Etelä-Pohjanmaalla ja Vaasassa. Helsingissä käytettiin selkokielistä ESYä maahanmuuttajanaisten sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä. Pääkaupunkiseudulla käytössä on aikuisväestön hyvinvointimittari, joka on Vantaalla sisäänrakennettu asiakastietojärjestelmä Apottiin. Etelä-Pohjanmaalla hyödynnettiin Kelan seuranta järjestelmää ja Kelan tekemiä ilmoituksia kunnan sosiaalityöhön. Soitessa hyödynnettiin työikäisten työ- ja toimintakyvyn arviointia. Siinä tehdään laaja-alainen arvio eri ammattilaisten ja asiakkaan kanssa asiakkaan sosiaalisesta, terveydellisestä, fyysisestä ja psyykkisestä työ- ja toimintakyvystä ja kuntoutustarpeesta sekä kuntoutuksen edellytyksistä.

Millään alueella ei ollut kuvattu sosiaaliseen kuntoutukseen selkeitä ja vahvoja palvelupolkuja. Soitessa ka PHHYKY:ssä sosiaalisen kuntoutuksen prosessia kuvattiin seuraavasti: **palvelutarpeen arviointi -> suunnitelma / tavoitteet -> palvelun myöntäminen -> palvelun järjestäminen -> vaikuttavuuden / palvelun / tavoitteiden saavuttamisen arviointi**. Pääsääntöisesti asiakkaalle pyritään aina löytämään sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen jokin jatkopolku, joka mietitään yhdessä asiakkaan kanssa

yksilöllisesti. Sosiaalisessa kuntoutuksessa suuntana oli asiakkaan siirtyminen yksilöohjauksesta ryhmätoimintaan ja sieltä kuntouttavaan työtoimintaan, josta jatketaan edelleen esimerkiksi palkkatukityön tai työkokeilun kautta vapaille työmarkkinoille.

6 SOSIAALISEN KUNTOTUKSEN KEHITTÄMISTARPEITA

Sosiaalinen kuntoutus on nykymuodossaan melko uusi palvelumuoto ja selvityksen alueilla sen toteuttaminen koettiin haastavana laajuutensa ja jäsentymättömyytensä takia. Tärkeänä kehittämisen kohteena nähtiinkin sosiaalisen kuntoutuksen yhteinen selkeä ja jäsentynyt määrittelemisen, sen kytkeytyminen palvelurakenteisiin sekä itse sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosessien kuvaaminen.

Selvityksistä ilmeni, että tarvitaan tutkimustietoa sekä tietoa hyvistä ja toimivista käytännöistä. Tietoa ja koulutusta kaivataan myös kuntoutusjärjestelmän eri muodoista ja jo olemassa olevista sosiaalisen kuntoutuksen malleista ja sisällöistä. Lisäksi toivottiin, että työntekijätasolla kertynyttä tietoa käytettäisiin hyväksi esimies- ja johtotasolla päätöksenteossa ja kehittämistyössä. Ylipäätään toivottiin resursoinnin lisäämistä työntekijöiden koulutukseen ja kehittämistyöhön, jotta sosiaalisen kuntoutuksen tunnettuus ja sen käyttöarvo lisääntyisi.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden kehittämisen avainkohtina nähtiin palveluvalikoiman lisääminen, monipuolistaminen sekä oikea-aikaisuuteen keskittymisen. Sosiaalinen kuntoutus nähtiin prosessina, jossa tavoitteena on muutos. Työote on kuntoutuksellinen, mutta selvitykseen osallistuneiden mukaan sitä on vaikea erottaa niin sanotusta perustyöstä, joten on tarpeen määrittellä miten sosiaalityö, sosiaaliohjaus tai kuntoutusohjaus eroavat sosiaalisesta kuntoutuksesta.

6.1. Palvelutarpeen arviointi ja kuntoutumisen mittaaminen ja seuranta

Verson alueen selvityksessä kokemusohjaajat esittivät, että sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet tulisi määrittellä riittävän pieniksi ja realistisiksi asiakasta tarkasti kuunnellen. Lisäksi asiakkaan koko verkoston kanssa tehtävä (monialainen)yhteistyö ja toimivuus pitäisi turvata riittävän varhain. On tärkeää kuulla ja nähdä asiakkaan omat mielenkiinnon kohteet ja/tai erityistaidot, jotka ovat usein tärkeitä voimavaroja. Myös ymmärrystä asiakkaan sairauden tai vamman todellisista vaikutuksista elämään ja toimintakykyyn toivotaan.

Soccan alueen raportissa korostui se, että on tarve kehittää systemaattista seurantaa asiakkaiden sosiaalisen kuntoutuksen prosessiin. Erityisesti kaivattiin uudenlaisia malleja niiden asiakkaiden saamiseksi palvelun piiriin, joita ei tavoiteta perinteisillä työmenetelmillä. Tavoitteena on, että sosiaalista kuntoutusta tarvitsevat asiakkaat voidaan tunnistaa entistä paremmin. Huolella tehty palvelutarpeen arvio luo hyvän pohjan sosiaalisen kuntoutuksen

toteuttamiselle. Kaiken kaikkiaan niin toimintakyvyn arviointi, sosiaalisen kuntoutuksen prosessi kuin sen vaikuttavuuden arviointi kaipaavat kehittämistä.

Ratkaistavia asioita sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistyössä alueilla olivat diagnoosilähtöisyyden vähentäminen palvelutarpeen arvioinnissa, kuntoutuksen keston määrittely ja esimerkiksi se, voidaanko sosiaalista kuntoutusta käyttää asiakkaan toimintakykyä ylläpitävänä toimintana. Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan sisällöistä toivotaan lisää tiedottamista, markkinointia sekä sisältöjen tarkempaa avaamista. Erityisesti nuorille suunnattuja houkuttelevia ja innostavia sosiaalisen kuntoutuksen palveluja kaivataan. Päätöksenteon, seurannan ja arvioinnin dokumentoinnin yhtenäistämiseksi on myös tarvetta.

6.2 Yhteistyö ja asiakasohjaus

Sosiaali- ja terveydenhuollon välistä yhteistyötä on tarvetta parantaa esimerkiksi asiakkaiden sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelmien ja tavoitteiden laatimisessa. Lisäksi toivottiin yhteistyötä eri palveluntuottajien kesken sekä asiakaskohtaista yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Tavoitteena tulisi olla suunnitelmallinen sosiaalityön sekä muiden kunnan palvelujen kytkeminen mukaan sosiaaliseen kuntoutukseen. Pääkaupunkiseudulla sosiaalisen kuntoutuksen Steppi-tiimissä Vantaalla kehittämistä kaipaavat ryhmätoimintojen, asiakasprofiilien tarkentaminen ja itse palvelun keston määrittely.

Asiakasohjauksen (omatyöntekijä) ja palveluntuottajan välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua sosiaalisen kuntoutuksen suhteen olisi niin ikään hyvä kehittää. Yksilötyön ja ryhmissä tapahtuvan työn yhteen nivoutumista ja palvelun jatkumoa tulisi kehittää esimerkiksi palvelujen ketjuttamisella. Asiakkuuden siirtymisen tulisi olla mielekästä suuntaan tai toiseen omatyöntekijän ja sosiaaliohjaajan välillä. Lisäksi tarvitaan uusia toimintamalleja, jotta mahdollisimman monille asiakasryhmille löydetään toimivat ja vaikuttavat työmuodot.

6.3 Uudet avaukset

Pääkaupunkiseudulla työtoiminnan sisällä ja yhteistyössä aikuissosiaalityön sekä muiden yhteistyötahojen kuten hankkeet, järjestöt ja muut kaupungin toimijat kuten mm. alueliikunta, päihdepalvelut, vapaaehtoistoiminta, kanssa on kehitelty uusia työmuotoja, joita on otettu käyttöön koko Helsingin alueella. Osa on jäänyt pysyväksi toiminnaksi ja osaa räätälöidään muuttuvien tarpeiden mukaisesti. Tavoitteena on ollut luoda palvelupaketteja eri asiakasryhmien tarpeisiin.

Espoossa on kehitteillä niin ikään sosiaalisen kuntoutuksen palvelupaketteja, joiden sisällä työ voi vaihdella kevyen tuen ja intensiivisen tuen välillä. Pyrkimyksenä on asiakasprosessin tavoitteellisuus ja systemaattinen seuranta. Paketit soveltuvat erilaisiin

asiakastilanteisiin. Esimerkiksi Nuorten tiimi on määritellyt valmiiksi muun muassa työllisyystuen ja arjen paketin.

SONetBOTNIA:n eli Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen alueella esitetään perustettavaksi aikuissosiaalityöntekijöille yhteinen sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisfoorumi ja että sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseksi nimetään erityinen maakunnallinen vastuutaho. Lisäksi selvityksissä tuodaan esille, että kolmannen sektorin toiminnan hyödyntämistä sekä yhteiskehittämisen toimintamallia tulee kehittää sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelussa.

7 KOHTI YHDENMUKAISEMPAA SOSIAALISTA KUNTOUTUSTA

Sosiaalinen kuntoutus on nykymuodossaan vielä melko uusi palvelumuoto, joka käsitetään eri kunnissa varsin eri tavoin, joten käytännöt ovat sekä sisällöllisesti että laadullisesti kirjavia. Selvitysalueilla sosiaalisen kuntoutuksen koettiin haastavana erityisesti laajuutensa ja jäsentymättömyytensä takia.

Alueiden raporttien mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta arvioitiin ensimmäisen kerran palvelutarpeen arvioinnissa. Pääsääntöisesti sosiaalisen kuntoutuksen vaikutukset arvioitiin keskustellen asiakkaan kanssa ja asetettuihin tavoitteisiin peilaten. Mittareita on vielä hyvin vähän käytössä. Sosiaalisen kuntoutuksen tulisi olla tavoitteellista ja muutokseen pyrkivää, joten seuranta ja arviointia tulisi kehittää. Selkeitä ja vahvoja palvelupolkuja sosiaalisesta kuntoutuksesta ei löytynyt, vaikkakin asiakkaalle pyrittiin aina löytämään sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen jokin jatkopolku.

Sosiaalinen kuntoutus tulisi nähdä, ei niinkään yksittäisenä palveluna, niin kuin selvityksessä monilla alueilla ilmeni, vaan prosessina, jossa asiakkaalle voidaan tarjota erilaisia tuen muotoja hänen tarpeittensa mukaan. Tässä tarvitaan molempien ammattiryhmien, niin sosiaalityöntekijän kuin sosiaaliohjaajan osaamista. Sosiaalityössä tarvitaan arviointiosaamista ja tietämystä erityisen tuen tarpeessa olevien kuntoutuksen prosessin hallintaa ja sosiaaliohjauksessa puolestaan on tärkeää kehittää lähityötä ja toiminnallista osaamista.

Sosiaalihuoltolaki ohjaa ammattilaisia moniammatilliseen yhteistyöhön, mutta monialaiset palvelutarpeen arvioinnit ja eri kuntoutuspalveluiden yhteensovittaminen eivät ole vielä sosiaalihuollon pysyviä työmuotoja.

Nykyinen Sosiaalihuoltolaki painottaa yhä enemmän asiakkaiden vahvaa osallisuutta sekä palvelujärjestelmässä että sen kehittämisessä. Alueelliset selvitykset osoittavat, että sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta ja palveluja kyllä mietitään yhdessä asiakkaan kanssa, mutta asiakkaat tulisi nähdä entistä vahvemmin myös toimijoina, jotka sekä kehittävät että antavat palautetta käyttämistään palveluista.

Sosiaalisen kuntoutusta tulisi kehittää lisäämällä erilaisia palveluita sekä laadullisesti että määrällisesti. Palveluiden saatavuus asiakkaille silloin, kun he niitä tarvitsevat vaatii myös vielä kehittämistä. Sosiaalinen kuntoutus on vielä epämääräisesti määriteltyä, eikä sitä ole helppo erottaa alan muusta työstä ja etenkin sosiaalityöstä, sosiaalihjauksesta ja kuntoutusohjauksesta. Sosiaalinen kuntoutus on pystyttävä erottamaan esimerkiksi kuntouttavasta työtoiminnasta, vaikka niissä on samoja elementtejä. Koska kunnilla on järjestämisvelvoite sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, tulee sosiaalisen kuntoutuksen kuitenkin olla oma, saatavilla oleva palvelunsa.

LÄHTEET

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, julkaisuja 2017:5.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Sosiaalisen kuntoutuksen opas. [Viitattu 12.6.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Vammaispalvelun käsikirja 2018.

Tukiala, Anna-Kaisa & Lyly, Auri 2015: Sosiaalinen kuntoutus. Kartoituksen yhteenveto. Dia-sarja.

Vammaispalvelulaki 380/1987.